

Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde nüans ve dinamik işaretlerinin kullanım durumu üzerine bir araştırma

*A study on the use of nuance and dynamic signs in educational materials written for bağlama**

İbrahim Şamil Sungur^{1*} , Attila Özdek²

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Eskişehir, Türkiye

² Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Konya, Türkiye

Özet: İnsanların; üzüntü, coşku, neşe, heyecan vb. duygularının konuşmalarına yansımada olduğu gibi, müzikte de çeşitli ifadelerin müziğin oluşumuna/bestelenmesine ve dolayısıyla da icrasına yansıdığı bilinmektedir. Müziğin anlam kazanmasında büyük etki oluşturan bu yorumlama ifadelerinin müziğin yazınsal karşılığı olan nota üzerinde gösterimi için nüans ve dinamik işaretleri adı verilen çeşitli işaretler, semboller ve kelimeler kullanılmaktadır. Müziğin anlam yükünü oluşturan bu ifadelerin dinleyiciye doğru bir şekilde aktarılabilmesi için nüans ve dinamik işaretlerinin notasyonda doğru bir şekilde kullanılması, icracının da bunları bilmesi gerekmektedir. Bu denli önemli olan nüans ve dinamik işaretlerinin müzik eğitime ve dolayısıyla da çalgı eğitime yansıdığı ve bu alandaki yayınlarda doğru bir şekilde kullanılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada; ülkemiz müzik kültürünün en önemli çalgılarından birisi olan bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde, nüans ve dinamik işaretlerinin kullanılma durumu incelenerek çeşitli bulgulara ulaşılmış ve bu bulgular doğrultusunda öneriler sunulmuştur. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli bir içerik analizi çalışmasıdır. Araştırma kapsamında, bağlama için yazılmış ve random yöntemiyle ulaşılan 30 adet eğitim-öğretim materyali niteliğindeki yayın incelenmiştir. Analiz sonucunda; bu yayınların içerisinde, tempo (hız) terimlerine kısmen (%46,66); nüans işaretlerine oldukça düşük oranda (%20) ve süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretlerine de oldukça büyük oranda (%89,91) yer verildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Bağlama, saz, çalgı eğitimi, nüans işaretleri, dinamik işaretleri

Abstract: It is known that various expressions in music affect the composition and thus performance of it as people's emotions such as sadness, enthusiasm, joy and excitement influence their speeches. These interpretation expressions are very effective in music's meaning and various signs, symbols and words called nuance and dynamic signs are used for the representation of these expressions on the note. For these expressions, which constitute the meaning of music, to be accurately conveyed to the listener, the nuance and dynamic signs must be used correctly in the notation and the performer should know them. It is thought that the nuance and dynamic signs, which are so important, affect the music education and thus the instrument education and it should be used correctly in the publications in this field. In this study; The use of nuance and dynamic signs in educational materials written for bağlama, one of the most important instruments of our country's music culture, has been examined, various findings have been reached and suggestions have been made in line with these findings. The research is a content analysis which is one of the qualitative research methods. Within the scope of the research, 30 publications which have the characteristics of educational materials and written for bağlama were examined. They were obtained by using random method. As a result of the analysis; in these publications; it was found that tempo (speed) terms were used partially (%46,66) and nuance signs were used in a very low rate (20%). In addition, it was found that ornament- articulation-accent-abbreviation marks were used in a very high rate (89.91%).

Keywords: Simulation method, museum awareness, cultural heritage

Citation: Sungur, İ. Ş. ve Özdek, A. (2025). Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde nüans ve dinamik işaretlerinin kullanım durumu üzerine bir araştırma. *Uluslararası İletifim ve Sanat Dergisi*, 6(16), 191-205.

* Bu makale, birinci yazar tarafından Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde 2019 yılında tamamlanmış olan ve danışmanlığını ikinci yazarın yaptığı "Bağlama/saz için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde nüans ve dinamik işaretlerinin kullanımı üzerine bir içerik analizi" adlı yüksek lisans tezinden faydalanılarak üretilmiştir.

Extended Abstract

Music is a universal language, and like every language, it has its own notation and rules. It is known that these notation rules are most commonly used at the field of note included education and training materials. It is generally considered that among the educational materials used in music education, the most prevalent ones are those related to instrumental training and teaching. Instrumental education, which constitutes one of the most significant dimensions of music education, has quantitatively increased and diversified throughout history, while also developing qualitatively. In Turkey, it is known that methodological studies focusing on our traditional music and instruments have not sufficiently proliferated yet and that their quality has occasionally been subject to debate.

Nuances and dynamics, inherent components of music, are indispensable sub-elements that breathe life into musical expression. The representation of these nuances and dynamics—defined as the essential expressive elements of music—within musical notation, and the methodologies adopted for this purpose, are of particular importance for pedagogical publications. Similar to the way people modify their tone and expression when conveying emotions such as sadness, excitement, or joy in spoken language, music also communicates feelings through notes that transcend their written form. In order to performers to convey such expressive dimensions that go beyond notation, they must not only possess technical proficiency but also understand the historical context of the work, its thematic content, and the composer's characteristics. Therefore, it is thought that prominent performances are shaped not only by technical competence but also by the use of diverse nuances and dynamic variations.

Musical notation, which can be regarded as the written form of music, has continuously evolved over time, reaching its present structure after a long historical process. Initially, various symbols and signs were employed primarily to represent melodic aspects; however, as music became more complex, the notational system was compelled to develop new symbols, concepts, and signs to capture its details more comprehensively. Nevertheless, it would be inaccurate to assume that musical notation can fully express all aspects of music. Music existed long before the invention of notation, and it remains possible to create music without written notes. Today, notation, although it is not an absolute representation, is a major tool that is used to express music, particularly in the field of music education. Thus, written notation can be considered the fundamental material of music teaching and learning. The qualities and characteristics of this material determine the conditions under which music is taught and performed. Regardless of musical genre, nuances and dynamics are the key factors that reveal expressive power. Therefore, it is essential for educational materials—regardless of the musical style they pertain to—to include the symbols and markings that indicate these expressive components. Nuances and dynamics are represented through various musical symbols and notation marks, enabling performers to reflect the expressive qualities of music more effectively.

For the bağlama (a long-necked lute that is the principal instrument of Turkish folk music), it can be thought that written notations and instructional materials began to proliferate notably in the second half of the 20th century. Publications that claim methodological value have increased in number over time; however, their quality has been a matter of critical discussion. In recent years, it has emphasized that educational materials for the bağlama have improved qualitatively, and academic research focusing on these publications has also grown. Although various analytical studies have been conducted on instructional materials written for the bağlama, no research has specifically examined the use of nuance and dynamic markings—the primary indicators of musical expressiveness—in these works. This lack of investigation is significant in terms of both the academic and methodological trajectory of bağlama studies and the expressive potential of the instrument itself.

In contemporary bağlama music, beyond the commonly known dynamic and nuance symbols (piano, forte, crescendo, diminuendo etc.), it has become necessary to develop new markings derived from the instrument's tezeneli (plectrum) and şelpe (finger-style) playing techniques. Given the bağlama's central position within Anatolian musical traditions, determining how and to what extent expressive symbols, signs, and terminology related to nuances and dynamics have been used in its instructional materials is of critical importance. Analyzing such publications will provide valuable insights for enhancing the quality, functionality, and effectiveness of future educational materials. The gradual reduction of quality issues in bağlama-related pedagogical resources can be seen as a positive development. Existing challenges are largely attributed to the relatively late integration of traditional music into the academic domain. As the number of professional music education institutions and scholars specializing in folk music increases, the quality and scope of scholarly publications in this field continue to improve.

Within this context, the present research employs a qualitative descriptive survey model, focusing on the use of nuance and dynamic markings in educational materials written for the bağlama. For this purpose, thirty instructional publications specifically designed for the bağlama and published between

1991 and 2019 were randomly selected and subjected to content analysis through document examination. During the analysis, three sub-themes were established: tempo terms, dynamic and nuance markings, and ornamentation-articulation-accent-abbreviation symbols. The findings were presented according to these categories.

According to the results, nearly half of the examined publications (46.66%) included tempo indications, while the number of works incorporating dynamic markings was considerably low (20%). In contrast, a large majority (90%) contained ornamentation, articulation, accent, and abbreviation symbols.

Giriş

Müzik, evrensel bir dil olup, her dil gibi müziğin de kendine göre yazısı ve kuralları bulunmaktadır. Bu müzik yazısı kurallarının en çok kullanıldığı alan ise nota içerikli eğitim-öğretim materyalleri olarak bilinmektedir. Müzik eğitimi alanındaki eğitim-öğretim materyallerinde de yaygın olarak kullanılanların daha çok çalgı eğitimi ve öğretimiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Müzik eğitiminin en önemli boyutlarından birisini oluşturan çalgı eğitime ve öğretime dönük materyallerin, tarihsel süreç içerisinde nicelik olarak artıp çeşitlenirken nitelik olarak da geliştiği görülmektedir. Ülkemizde geleneksel müziklerimiz ve çalgılarımıza dönük metodolojik çalışmaların henüz yeterince çoğalmadığı/çoğalamadığı ve nitelik olarak da çeşitli zamanlarda tartışmalara yol açtığı bilinmektedir. Müziğin kendi doğasında var olan nüanslar ve dinamikler vazgeçilmez unsurlar olarak müziğe hayat veren önemli alt başlıklardır.

Müziğin vazgeçilmezleri olarak tanımladığımız nüans ve dinamik anlayışının müziğin kendine özgü yazısında gösterilmesi ve bu konuda izlenen yollar metodolojik yayınlar açısından da oldukça önemlidir. İnsanların konuşma dilinde; üzüntülü, coşkulu, neşeli ve heyecanlı duygularını anlatırken normal konuşmadan farklı bir ifadeye bürünmelerinde olduğu gibi, müzikte de notalarla anlatılan tüm duyguların notaların ötesine geçen bir anlatım biçimi olduğu bilinmektedir. Yazılı notanın ötesine geçen bu ifade biçimlerinin müziğe yansıtılabilmesi için icracının teknik yeterliliğe sahip olmasının yanında, esere ait tarihsel geri plan, anlatılmak istenilen konu, bestecinin karakteristikleri vb. bilgileri bilmesi de gereklidir. Bu bağlamda icra ve yorumlamada öne çıkan performansların teknik becerilerin ötesindeki çeşitli nüans ve dinamiklerle de ilgili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Konusu

Müziğin yazısı olarak isimlendirilen nota, geniş zaman dilimleri içerisinde sürekli gelişim ve değişim göstererek günümüzdeki hâline ulaşmıştır. Başlangıçta çeşitli sembol ve işaretlerin daha çok müziğin melodi kısmına dönük birer araç olarak kullanıldığı ancak zamanla müzik yazısının müziğin ayrıntılarını bütünüyle ifade edebilmek için yeni sembol, kavram ve işaretler üretmek zorunda kaldığı görülmüştür. Müzik yazısının müziği bütün ayrıntılarıyla ifade edebileceğini düşünmek doğru olmaz. Çünkü notaları bilmeksizin de müzik yapmak mümkündür ve müziğin varlığı notadan çok daha öncesine dayanmaktadır. Nota günümüzde bütünüyle olmasa bile müziği ifade etmek için kullanılan bir araçtır. Bu aracın en büyük kullanım alanı ise müzik eğitimi olarak bilinmektedir. Dolayısıyla müzik eğitimi ve öğretiminin en temel materyali yazılmış notalar olarak düşünülebilir. Bu temel malzemenin özellikleri ve niteliği öğretilecek ve ortaya çıkacak müziğin de koşullarını belirlemektedir. Tür ayırt etmeksizin bütün müziklerde ifade gücünü ortaya koyan nüans ve dinamikler vardır. Bu sebeple de hangi türde müziğin eğitimi ve öğretimi söz konusu olursa olsun kullanılacak materyallerde müziğin ifadesini oluşturan nüans ve dinamiklerin de gösterilmesi gereklidir. Nüans ve dinamiklerden bağımsız bir müziği tatsız, tuzsuz bir yemek olarak tarif etmek yanlış olmaz. Nüans ve dinamiklerin müzik yazısında gösterimi çeşitli sembol ve işaretlerle yapılmakta ve böylece notayı kullanan kişinin müziğin ifade gücünü daha iyi yansıtabilmesi beklenilmektedir.

Güngör'e (2012, s. 25) göre "müziği oluşturan; sesin yüksekliği (frekans), sesin süresi (tartım-ritim), sesin şiddeti (gürlük) nin tümünü gösteren işaret, şekil ve terimler ne kadar iyi anlaşılmış, özümsemiş ve genel kabul görmüş nota yazısıyla yazılırsa icranın da o oranda başarılı olacağı ve en geniş kitlelere ulaşacağı bir gerçektir". Özçelik de (2002, s. 77) konuyla ilgili "müzik yazısında kullanılan süsleme notaları ve sembolleri, müziğe renk, zarafet katan, ifadesini güçlendiren unsurlar olmuşlardır" ifadesini kullanmaktadır.

Müziğin notasyonu, eğitimi ve öğretimi ile ilgili faaliyetler çoğunlukla Avrupa merkezli olarak başlamış ve dünyaya yayılmıştır. Dolayısıyla Klasik Batı Müziğine ait notaların ve notalardan oluşan eğitim-öğretim materyallerinin müziğe dair daha fazla ayrıntıyı ifade etmeye çalıştığı görülmektedir. Buna karşın bağlı bulunduğumuz coğrafyada ve ülkemizde farklı müzik yazısı tercihleri (Ebced, Hamparsum vb.) dönem dönem ortaya çıkmış olsa da XX. yy.la birlikte geleneksel müziklerimizin ifadesi için dünyada yaygın olan birbirine paralel beş çizgi ve dört aralıktan oluşan porte/dizek kullanımlı notasyon tercih edilerek yaygınlaşmıştır.

Halk müziğimizin notasyonunda da porteli yazım tercih edilmektedir. Gerek halk müziği derlemeleri gerek repertuar notaları gerekse de bu alanda üretilmiş eğitim-öğretim materyalleri porteli nota yazısını kullanmış ve kullanılmaktadırlar. Halk müziğimizin eğitim-öğretiminde çeşitli kişi ve kurumlara ait repertuar notaları ile bu alanda yazılmış nota içerikli eğitim-öğretim materyali niteliğindeki yayınlar en başta gelmektedir.

Halk müziğimizin başat çalgısı olarak bağlama için yazılmış notaların veya eğitim-öğretim materyallerinin tarihsel süreç içerisinde 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşmaya başladığı düşünülebilir. Özellikle metodolojik özellikler taşıma iddiasında bulunan yayınların zaman içerisinde nicelik artışı dikkat çekmekte ancak bu yayınların niteliklerine dair çeşitli eleştiriler de dile getirilmektedir. Günümüze yaklaştıkça bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinin her geçen gün nitelik olarak gelişim gösterdiği de dikkat çekmektedir. Son yıllarda bu yayınları çeşitli açılardan inceleyen akademik çalışmaların da arttığı görülmektedir.

Bağlama/saz öğretimine dönük metodolojik yayınların, usta-çırak ilişkisine dayalı çoğunlukla ticari kaygılar taşıyan problemlerden sıyrılıp akademik çerçevede ele alınarak bilimsel niteliklere sahip olması gerektiği yönünde çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Ayşan, 1999, s. 27; Özbek, 2000, s. 459; Ekici, 2006, s. 4).

Bağlama/saz için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinin çeşitli açılardan analizi yapılmış olmakla birlikte (Asiltürk, 2009; Akçalı, 2012; Işıldar, 2004; Özdek, 2005) müziğin ifade gücünü oluşturan nüans ve dinamik işaretlerinin bu yayınlardaki varlığına dair bir araştırma yapılmadığı da dikkat çekmektedir. Bu durum hem bağlama alanındaki akademik ve metodolojik çalışmaların seyri ve bulunduğu/ulaştığı nokta açısından hem de bağlamanın müziği ifade edebilme gücü açısından önemli görülmektedir.

Bağlama müziğinin yazıya dönüştürülmesinde yaygın kullanılan nüans ve dinamik işaretlerinin dışında gerek bağlamanın tezeneli çalım geleneğindeki gelişmeler gerekse elle çalım (şelpe) tekniğinden kaynaklı olarak yeni türetilmiş nüans ve dinamik işaretlerine de ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bağlama, Anadolu müzik geleneğimiz ve halk müziğimiz açısından başat bir çalgı olduğundan bağlama için yazılmış olan eğitim ve öğretim materyallerinde nüans ve dinamik göstergesi işaret, sembol ve kavramların şimdiye kadar ne kadar ve ne şekilde kullanıldığının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bağlama için yazılmış olan çeşitli metotların ve eğitim-öğretim materyallerinin daha nitelikli hale dönüştürülmesi, işlevselliğinin artırılması ve etkin bir hale getirilebilmesi için bu yayınların incelenmesinin bundan sonra yapılacak benzer yayınlar için önemli kazanımlar oluşturacağı düşünülmektedir. Geleneksel müziklerimizin akademik dünyaya geç girişi süreci olumsuz etkilese de bağlamaya dönük eğitim-öğretim materyallerindeki niteliğin her geçen gün geliştiği görülmektedir. Halk müziği alanında faaliyet yürüten mesleki müzik eğitim kurumlarının ve ilgili akademisyenlerin zaman ilerledikçe sayıca artması bu alandaki yazınsal faaliyetlerin de nitelik olarak gelişimine imkân tanımıştır.

Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerindeki notasyonun çeşitli açılardan eleştirileri yapılmış olmakla birlikte araştırmanın hipotezi bu yayınlarda nüans ve dinamik işaretlerinin yeterince kullanılmadığı ya da kullanılmadığı üzerine kuruludur.

Bu bağlamda “Bağlama için yazılmış olan eğitim-öğretim materyallerinde nüans ve dinamik işaretlerinin kullanılma durumu nasıldır?” sorusu araştırmanın temel sorusu olarak oluşturulmuş ve bu temel sorunun alt problemlerine karşılık olarak;

-Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde hız terimlerinin kullanılma durumu nasıldır?

-Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde nüans-gürlük terimlerinin kullanılma durumu nasıldır?

-Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretlerinin kullanılma durumu nasıldır? sorularına cevap aranmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Araştırmada incelenen yayınlar alt problemler doğrultusunda “hız terimleri”, “nüans-gürlük terimleri” ve “süsleme terim ve işaretleri” kapsamında analiz edildiği için bu kavramlara dair bilgi vermenin yerinde olacağı düşünülmüştür.

Hız (Tempo) Terimleri

Müzikte hız ya da tempo bir müzik eserlerinin devam eden gerçek zamanla ilişkisini ifade etmek üzere terimler ya da sayılarla gösterilir. Bu kapsamdaki terimleri; sabit hızı gösteren tempo terimleri (largo, moderato, presto vb.) ve değişen hızı gösteren tempo terimleri (accelerando, a tempo, animato, ritardando vb.) şeklinde kategorize etmek mümkündür. Terimler çoğunlukla İtalyanca olmakla birlikte hız terimlerinin BPM olarak bilinen ve dakikadaki birim vuruş sayısını gösteren tempo değeri olarak bilinen rakamsal karşılıkları da vardır.

İtalyanca bir terim olan temponun sözlük anlamı zamandır. Müzikte ise parçanın hız derecesini belirtmek için kullanılır. Tempo parça süresince notaların akış hızını ya da metrik vuruşların sık veya seyrek oluşunu düzenler. Ritim göreceli “rölatif” bir kavram olurken, tempo saatle ölçülebilen kesin “absolü” bir değer ifadesidir. Bir eserin temposu genelde İtalyanca bir terimle, sol üst başta belirtilir. Bunun yanında bir metronom verisi de bulunabilir (Feridunoğlu, 2014, s. 11).

Metronom, dakika başına düşen vuruş sayısına göre tempo hızını sayılarla göstermektedir. M=60'ta her vuruş 1 saniyeye eşittir. Müzikte parçanın hız derecesini belirlemeye yarayan metronom 1772-1838 yılları arasında yaşayan Alman J. Nepomuk Maelzel (Meltsel) tarafından icat edilmiştir. Bir org yapımcısının oğlu olan Maelzel, daha önce Hollandalı D. N. Winkel tarafından tasarlanan bu aleti geliştirerek patentini almış ve 1816'da Paris'te yapımına başlamıştır. Eski döneme ait müziklerde tempo tanımlaması olmamakla birlikte 1660 yılından sonra İtalya'da ortaya çıkan tempo kavramı İtalyanca terimlerin kullanımıyla yaygınlaşmıştır. L. V. Beethoven'dan başlayarak J. Brahms ve R. Strauss ise eserlerinde tempoyu ifade etmek için Almanca terimlere yer vermişlerdir. Böylece temponun ifadesi için İtalyanca terimlerin yanı sıra Ravel ve Debussy Fransızca, bazı Rus bestecileri Rusça, Türk bestecileri de Türkçe terimler kullanmışlardır (Feridunoğlu, 2014, s. 12).

Tempo (İt., çoğulu Tempi) (Alm. Takt; Fr. Temps; İng. Time; İsp. Tiempo; Lat. Tempus) İt. zaman sözcüğünden, müzikte hız karşılığı kullanılan, nota değerlerinin kesin süresini, yani zaman-hız-ölçü birlikteliğini belirleyen terim olarak tanımlanmaktadır. Genellikle Allegro, Andante gibi İt. sözcüklerle ya da metronom sayısı ile saptanır veya parçanın tam süresi dakika ve saniye olarak verilir (Aktüze, 2010, s. 622).

Güngör de (2012, s. 103) “tempo” işaretlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Hız, bir müzik eserinin yapısına uygun bir çabuklukta veya bir ağırlıkta seslendirme derecesini kapsayan bir sözcüktür. Hız terimleri de müzik yazımında kullanılan diğer terimler gibi kendine özgü bir şekilde ifade edilir. Tüm hız terimleri müzik eserinin baş tarafında dizeğin üzerine ölçü rakamının tam hizasından başlayacak şekilde yazılır. Yazılan hız terimi herhangi bir hız değişikliği olana kadar aynı şekilde devam eder. Müzik eserinin bir kısmında hız değişikliği varsa orada yine dizeğin üzerine yeni hız terimi yazılır. Müzik eserinin içerisinde hız değişikliği olduğu zaman iki ince ölçü (ölçü ayırma) çizgisi kullanılır. Hız terimleri genelde İtalyan’ca terimlerdir ve ister dizeğin başında olsun isterse müzik eserinin içinde kullanılsın büyük harfle başlar dik ve kalın yazı ile yazılır”

Nüans (Gürlük-Yoğunluk) İşaret ve Terimleri

Müzikte gürlük, seslerin kuvvetli ya da hafif duyulması ilkesine dayalı bir ifade biçimidir. Müzik yazısında gürlük tercihlerini ya da değişimlerini göstermek üzere çeşitli işaretler ve terimler kullanılmaktadır. Nüans (ayırıtı), müzik cümlelerinin ve motiflerinin güçlü ya da hafif duyulmasını belirten işaretlerdir.

“Bir müzik eserinin yorumlanması sırasında, seslere uygulanan hafiflik ya da kuvvet derecelerine nüans (ayırıtı) denir. Bunlar, gürlük terimlerini oluşturur. Biz konuşurken de tekdüze değil, bazı hece ve sözcükleri hafif, bazılarını ise kuvvetli söyleriz. Bu farklılıklar, müzikal anlatımda önemli bir yer tutar. Nüans terimleri İtalyancadır ve müzik yazısında kısaltmalar yoluyla belirtilir” (Say, 2001, s.55).

Sesin kulağımızda meydana getirdiği hafiflik veya kuvvetlilik etkisine gürlük denir. Gürlükler birtakım harfler, kısaltmalar ve işaretler yoluyla belirtilir. Müzik eserleri içinde anlatılmak istenilen duyguların ifade edilmesinde kullanılan çok sayıda gürlük terimleri ve işaretleri vardır. Gürlük terimleri müzikte kullanılan diğer terimler gibi genelde İtalyanca terimlerdir. Gürlük, sesin hafif veya kuvvetli işitilmesi ile ilgili olup, sesin inceleşmesi veya kalınlaşmasına etki etmez. Gürlük terimleri ve işaretleri, parti yazımlarında dizeğin alt tarafına yazılır (Güngör, 2012, s. 107-108).

Hacıev de (2012, s. 69), “Temel Müzik Teorisi” kitabında gürlük işaretlerini, şu şekilde ifade etmiştir;

“Müzik teorisinde seslerin gücüne gürlük (dinamik) denir. Seslerin gürlük derecesini ve bu derecelerdeki değişiklikleri belirleyen işaretlere gürlük işaretleri denir. Gürlük işaretleri, İtalyancadan alınmış kelimelerin tamamı ve onların belirli kısaltmaları veya özel grafik işaretlerinden oluşur. 1750’lere kadar gürlüğün uç dereceleri (ppp ya da fff) müzik uygulamalarında kullanılmıyordu. p işareti ve f işareti Barok konserlerde tutti (orkestra partisi) ve solonun değişimini belirliyordu. (tutti f, solo p ile ifade ediliyordu). Barok tarzında “eko dinamik” denilen yöntem, yani f olan bir bölümün akabinde p olarak tekrarlanması çok karakteristiktir”

Feridunoğlu da (2014, s. 92), “Temel Müzik Teorisi” kitabında gürlük işaretlerinin iyi bir müzisyenin duyguları ile uyuşması gerektiğini belirterek, Barok dönemde piyanist ve besteci olan Bach’ın eserlerinde çağın yetersiz imkânları sebebi ile nüans işaretlerinden “forte” ve “piano” işaretleri harici nüans işaretlerinin kullanılmadığını dile getirmiştir.

Müzik eserlerinin basılı hallerinde görülebilecek gürlük işaret ve terimleri; Pianissimo(pp): çok hafif, mezzo forte(mf): orta kuvvette, forte(f), decrescendo(decresc.): gittikçe hafifleyerek, subito piyano (subito p.): aniden birdenbire hafif, morendo: gittikçe kaybolarak, poco a poco cresc.: azar azar gürleşerek, sforzando(sfz): birdenbire kuvvetlenerek şeklinde sıralanabilir.

Süsleme-Artikülasyon-Vurgulama-İfade (Anlatım) İşaret ve Terimleri

Süsleme işaret ve terimlerini; apojatür, çarpma, mordan, grupetto, puandorg, tril, arpeggiato, glissando, tremolo, 8va, 8vb şeklinde; artikülasyon işaret ve terimlerini; uzatma bağı, cümle bağı, tremolo bağı, açık bağ, akor bağları şeklinde; vurgulama işaret ve terimlerini; staccato, detache, spiccato, noktalı çizgi, vurgu(marcato), portato şeklinde ve de ifade(anlatım) terimlerini de dolce(tatlı), maestoso(görkemli), parlando(konuşur gibi), spiritoso(esprili) gibi örneklerle sıralamak mümkündür.

Bu işaret ve terimlerin ayrıntılı açıklamaları ve örnekleri için Baran (1988), Say (2001), Elhankızı (2008), Aktüze (2010), Güngör (2012), Hacıev (2012) ve Feridunoğlu (2014)’nın çalışmalarına bakılabilir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli bir içerik analizi çalışmasıdır. Nitel araştırmalar, kişilerin deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için tercih edilen araştırmalardır. Nitel araştırmayı, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" türü olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39).

Araştırma; bilginin geliştirilip eklendiği birikimli bir süreçtir denilebilir. Araştırmacı da araştırmasına başlarken o konuda yapılan önceki araştırmaları ve kavramsal literatürü bilmek durumundadır. Bu konuda kim, ne zaman, neyi araştırdı, hangi bulgulara ulaştı? Bu konuda araştırılmayan noktalar nelerdir? gibi soruların cevabının bilinmesi gerekir. Aksi halde "aradığını bilmeyen, bulduğunun farkına varamaz" konumuna düşölür. Bu yüzden araştırmalarda önceki araştırmaları taramak veri toplamanın önemli bir aşamasıdır. Literatür taraması, veri toplama ve toplanan verinin öneminin tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir (Balcı, 2001, s. 63).

Araştırma verilerinin toplanması

Var olan kaynak ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya literatür tarama denir. Literatür taraması, araştırma probleminin seçilerek anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel bir perspektife oturtulmasına yardımcı olur (Karasar, 2002, s. 183). Yararlanılan veri toplama araçlarına bakıldığında araştırmanın kuramsal olması nedeniyle yazılı kaynaklar kullanılmıştır. Yararlanılan bu kaynaklar kaynakçada belirtilmiştir. Bu nedenle yazılı kaynaklardan elde edilen bu verilerin gerçekliği konusunda bahsedilen kaynaklara başvurularak bilgi edinilebilir. Araştırmanın bu imkânı vermesi araştırmanın geçerliliği konusunda güven vermektedir.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan bağlama/saz eğitim-öğretim materyalleri, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenleneceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular dikkate alınabilir. Bu tür analizde amaç bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da, araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 256).

Bu araştırmada, bağlama eğitim-öğretim materyalleri açısından, bağlama öğretimine dayalı ulaşılabilen yazılı yayınlardaki nüans ve dinamik işaretlerinin kullanılıp kullanılmadığını, ayrıntılı olarak ele almayı amaçlayan kaynak tarama modeli, betimsel bir nitel araştırmadır ve araştırmada literatür bilgilerine; kitaplar, makaleler aracılığı ile ulaşılmıştır.

Tablo 1. İncelenen eğitim-öğretim materyallerinin yıllara göre dağılımı

Yazar adı	Yayın adı	Basım yılı
<i>Sabri Yener</i>	Bağlama Öğretim Metodu-III	1991
<i>Nevzat Altuğ</i>	Teknik Bağlama Eğitimi-Düzenler: Dağar III	1997
<i>Nevzat Altuğ</i>	Uygulamalı Temel Bağlama Eğitimi Dağar-I	1999
<i>Nevzat Altuğ</i>	Teknik Bağlama Eğitimi Usuller Dağar-II	1999
<i>Nevzat Altuğ</i>	Teknik Bağlama Eğitimi Yöresel Çalış Biçimleri Dağar-IV	1999
<i>Mehmet Saçan</i>	Bağlama Öğrenim ve Eğitim Metodu (Uzun Saplı)	1999
<i>Ahmet Saçan</i>	Karadüzen”de Bağlama Eğitimi Metodu	2001
<i>Hakan Akmaz</i>	Modern Bağlama Metodu	2001
<i>Mustafa Aydın Atalay Yaşar Kemal Alim</i>	Pozisyonlarla Uzun Sap Bağlama Metodu-I	2004
<i>İsmet Doğan Abdullah Sözen</i>	Bağlama Metodu-1	2007
<i>Zafır Arafat</i>	Yeni Başlayanlar İçin Bağlama Düzeni Metodu	2008
<i>Arif Sağ/Erdal Erzincan</i>	Bağlama Metodu, Bağlama Düzeni Cilt-1	2009
<i>Arif Sağ/Erdal Erzincan</i>	Bağlama Metodu, Bağlama Düzeni Cilt-2:	2009
<i>Can Karahan</i>	Bağlama Öğretiminde Yeni Bir Yöntem	2010
<i>Güven Aydemir</i>	Bağlama Düzeni Metodu 1	2010
<i>Erol Parlak</i>	Bağlama (Saz) Okulu Schule Method	2010
<i>Hüseyin Yükrük</i>	Bağlamada Yöresel Tezene Tavırları	2011
<i>Ali Kazım Akdağ</i>	Bağlamada Düzenler Ve Tezene Tavırları	2012
<i>Zeki Atagür</i>	Bağlama Egzersizleri	2013
<i>Zeynel Sönmez</i>	Bozuk Düzeni (Uzun Kol) Metodu-1	2013
<i>Zeynel Sönmez</i>	Bağlama Düzeni Metodu-1	2014
<i>Mehmet Ali Özdemir</i>	Bağlama (Tambura) Albümü	2014
<i>Attila Özdek</i>	Bağlama İçin Etüt, Egzersiz Ve Eserler	2014
<i>Servet Yaşar</i>	Temel Bağlama Öğretimi Yöntem Ve Teknikleri	2015
<i>Savaş Ekici</i>	Bağlama Eğitimi Yöntem ve Teknikleri	2016
<i>Doğan Elmalı</i>	Kara Düzen Bağlama Metodu Temel Düzeyde Bağlama Eğitimi	2017
<i>Kenan Mahmut Durul</i>	Bağlamada Bozuk Düzen	2018
<i>Oğuzhan Açıkgöz</i>	Bağlama Egzersizleri	2018
<i>Oğuzhan Açıkgöz</i>	Bağlama Esprileri	2018
<i>Erdal Erzincan</i>	Bağlama İçin Besteler	2019

Araştırmada kullanılmak üzere incelenen ve *Tablo 1*’de sıralanmış bu yayınlar alt problem sırasına göre içerik analizine tabi tutulmuştur.

Evren ve Örneklem

Ülkemizde geçmişten günümüze kadar bağlama/saz için yazılmış eğitim-öğretim materyalleri bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, bağlama/saz eğitimine yönelik hazırlanmış ve 1991-2019 yılları arasında yayınlanmış eğitim-öğretim materyallerinden random yöntemiyle seçilmiş 30 adet yayından oluşmaktadır. İncelenen yayınlar aşağıda yazarları, isimleri ve yayın yıllarını gösteren Tablo 1’de verilmiştir.

Bulgular

Hız Terimlerinin Kullanılma Durumuna Ait Bulgular

Örneklem kümesindeki 30 adet bağlama eğitim-öğretim materyali incelenmiş ve tempo (hız) terimlerinin kullanılma durumu aşağıda Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Hız terimlerinin kullanılma durumu

Bağlama/Saz Eğitim-Öğretim Materyallerinde Hız Terimlerinin Kullanılma Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
Hız Terimleri Kullanılanlar	14	46,66
Hız Terimleri Kullanılmayanlar	16	53,33
Toplam	30	100

Tablo 2’ye göre bağlama eğitimi-öğretimi için yazılmış ve örneklem kümesinde incelenen eğitim-öğretim materyallerinin 14 tanesinde (%46,66) tempo (hız) terimlerine rastlanılmış, 16 tanesinde (%53,33) ise rastlanmamıştır.

Elde edilen bu bulgu, müziğin doğasında yer alan ve ona anlam kazandıran farklı hız ve tempo durumlarının bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerindeki müzik yazısına yeteri kadar olmasa da belli bir oranda yansıtıldığını göstermektedir. Yeterlilik açısından elde edilen bulguların sonuçlarına bakıldığında düşündürücü ve dikkat çekici bir durum olarak değerlendirilebilir. Buradan yola çıkarak bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinin tempo (hız) işaretlerine yer verme açısından henüz yeterli niteliğe ulaşmadığı söylenebilir.

Yayınların hız terimlerinin yıllara göre kullanılma durumu incelendiğinde; 1991’den 1999’a kadar olan yayınlarda, hız terimlerinin hiç kullanılmadığı görülmüştür. 1999-2009 yılları arasında ara ara kullanıldığı ve 2009 yılından günümüze doğru tamamında olmasa bile belirli bir düzeyde kısmen kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu durumu yıllar ilerledikçe yayınlarda bu açıdan olumlu yönde bir gelişim göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

Nüans İşaretlerinin Kullanılma Durumuna Ait Bulgular

Örneklem kümesindeki 30 adet bağlama/saz eğitim-öğretim materyali incelenmiş ve nüans terimlerinin kullanılma durumu aşağıda Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Nüans işaretlerinin kullanılma durumu

Bağlama/Saz Eğitim-Öğretim Materyallerinde Nüans Terimlerinin Kullanılma Durumları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Nüans Terimleri Kullanılanlar	6	20
Nüans Terimleri Kullanılmayanlar	24	80
Toplam	30	100

Tablo 3’e göre bağlama eğitimi-öğretimi için yazılmış ve örneklem kümesinde incelenen eğitim-öğretim materyallerinin 6 tanesinde (%20) nüans terimlerine rastlanılmış, 24 tanesinde

(%80) ise rastlanmamıştır.

Elde edilen bu bulgu, müziğin doğasında yer alan ve ona anlam kazandıran nüans terimlerinin bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerindeki müzik yazısına oldukça düşük bir oranda yansıtıldığını gösterdiğinden düşündürücü ve dikkat çekicidir. Buradan yola çıkarak bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinin notasyonlarında nüans işaretlerine henüz yeterli oranda yer verilmediği anlaşılmaktadır.

Yayınlarda nüans işaretlerinin yıllara göre kullanılma durumları incelendiğinde, nüans terimlerinin 1991'den 2010 yılına kadar sadece 2001 yılındaki bir yayında kullanılması düşündürücüdür. Nüans terimlerinin 2010 yılından itibaren her yayında olmasa da günümüze yaklaştıkça ara ara kullanıldığı ancak bu durumun da beklenen düzeye ulaşmadığı değerlendirilebilir. Bağlamanın ve ait olduğu Türk halk müziğinin kendi doğasında birçok nüans ve gürlük ifadesi yer almaktadır. Özellikle geleneksel icra yapan âşıklarda, ozanlarda ve mahallî sanatçılarda bu durumu açıkça gözlemlemek mümkündür. Buna karşın incelenen eğitim-öğretim materyallerinde nüans terimlerine yeterince yer verilmemesi, geleneğin eğitim alanına yansıtılması açısından birtakım eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Süsleme-Artikülasyon-Vurgu-Kısaltma İşaretlerinin Kullanılma Durumuna Ait Bulgular

Örneklem kümesindeki 30 adet bağlama/saz eğitim-öğretim materyali incelenmiş ve süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretlerinin kullanılma durumu aşağıda *Tablo 4*'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretlerinin kullanılma durumu

Bağlama Eğitim-Öğretim Materyallerinde Süsleme-Artikülasyon-Vurgu-Kısaltma Terimlerinin Kullanılma Durumları	Frekans (f)	Yüzde (%)
Süsleme-Artikülasyon-Vurgu-Kısaltma Terimleri Kullanılanlar	27	90
Süsleme-Artikülasyon-Vurgu-Kısaltma Terimleri Kullanılmayanlar	3	10
Toplam	30	100

Tablo 4'e göre süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretleri, bağlama eğitimi-öğretimi için yazılmış ve örneklem kümesinde incelenen yayınlardan 27 tanesinde (%90) kullanılmış, 3 tanesinde (%10) ise kullanılmamıştır.

Elde edilen bu bulgu; müziğin doğasında yer alan ve ona anlam kazandıran süsleme-artikülasyon-vurgu gibi ifadelerin ve kısaltma işaretlerinin bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerindeki notasyonlarda çeşitli terim ve işaretlerle kullanılması açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bu durum bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinin süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretlerinin kullanımı açısından kabul edilebilir bir nitelikte olduklarını göstermektedir.

Bağlama çalgısı kendi doğal çalım özellikleri içerisinde birçok artikülasyon ve süsleme tekniğini barındırmaktadır. Bu tekniklerin nota dışında çeşitli işaret, terim ve semboller olmadan ifadesi mümkün olamayacağından eğitim-öğretim materyallerine yansması doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Bu bölümde, araştırma bulgularından yola çıkılarak oluşturulmuş sonuçlara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara dayanılarak 1991-2019 yılları arasında yayınlanmış ve bağlama/saz için yazılmış 30 eğitim-öğretim materyalinin;

- Yarısına yakınında (%46,66) hız terimlerine yer verildiği,
- Çok azında (%20) nüans terimlerine yer verildiği,
- Oldukça büyük bir çoğunluğunda (%90) süsleme, artikülasyon, vurgu ve kısaltma işaret ve terimlerine yer verildiği,
- İçeriklerinde en çok kullanılan süsleme, artikülasyon, vurgu ve kısaltma işaret ve terimlerinin; tril (*tr*), legato ve çarpma işaretleri olduğu, bunun yanında “staccato, mordan, ters mordan, puandorg, apojiyatür” gibi işaretlere de sınırlı sayıda yer verildiği,
- Çoğunluğunun mızraplı (tezeneli) çalım tekniğine dönük olmakla birlikte kendine has özellikleri olan şelpe (tezenesiz-mızrapsız) tekniği için yazılmış olanlarının da bulunduğu ve şelpe tekniğine dönük eğitim-öğretim materyallerinde nüans ve dinamik işaretleri açısından daha fazla ayrıntıya yer verildiği, hatta çeşitli çalım teknikleri için farklı özgün işaret ve sembollerin oluşturulduğu,
- Özellikle 2000’li yıllardan itibaren yayımlananlarında notasyonda daha fazla ayrıntının kullanıldığı ve yıllar ilerledikçe bu yönden olumlu bir gelişmenin gözlemlenebildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

İncelenen yayınların; yayın adı, yazar adı, basım yılı gibi ayrıntılarıyla birlikte nüans ve dinamik işaretlerinin kullanımına dair ayrıntılar aşağıda *Tablo 5*’te verilmiştir.

Tablo 5. Bağlama/saz eğitim-öğretim materyallerinde kullanılan dinamik ve nüans işaretlerin kullanılma durum

Yayın adı ve bilgileri	Hız terimleri	Nüans-gürlük terimleri	Süsleme-artikülasyon-vurgu terimleri-kısaltma işaretleri
Bağlama Öğretim Metodu-III (Sabri YENER, 2. Baskı Şubat, 1991)			35 eserde “çarpma”, 7 eserde “tril (<i>tr</i>)”, 4 eserde “uzatma bağı”, 27 eserde “legato (bağ)”, 11 eserde “hece bağı”, 6 eserde “staccato” ve 1 eserde “8va” işareti kullanılmıştır.
Teknik Bağlama Eğitimi Düzenler dağar-III (Nevzat ALTUĞ, 1. Baskı Aralık, 1997)			10 eserde “çarpma” işareti, 2 eserde “puandorg” işareti, 6 eserde “uzatma bağına”, 109 eserde “legato (bağ)”, 73 eserde “hece bağı” ve 2 eserde “staccato” işareti kullanılmıştır.
Uygulamalı Temel Bağlama Eğitimi Dağar- I (Nevzat ALTUĞ, 7. Baskı Aralık, 1999)			55 eserde “çarpma”, 7 eserde “uzatma bağı”, 70 eserde “legato (bağ)”, 37 eserde “hece bağı” ve 4 eserde “staccato” işareti kullanılmıştır.
Teknik Bağlama Eğitimi Usuller Dağar-II (Nevzat ALTUĞ, 3. Baskı Aralık, 1999)	1 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		55 eserde “çarpma”, 15 eserde “uzatma bağı”, 92 eserde “legato (bağ)”, ve 1 eserde “staccato” işareti kullanılmıştır.
Teknik Bağlama Eğitimi Yöresel Çalış Biçimleri Dağar-IV (Nevzat ALTUĞ, 1. Baskı Aralık, 1999)	2 eser de hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		30 eserde “çarpma”, 3 eserde “puandorg”, 2 eserde “tril (<i>tr</i>)”, 2 eserde “mordan”, 1 eserde “grupetto”, 1 eserde “apojiyatür (abanti)”, 18 eserde “uzatma bağı”, 54 eserde “hece bağı”, 111 eserde “legato (bağ)” ve 2 eserde “staccato” işareti kullanılmıştır.
Bağlama Öğrenim ve Eğitim Metodu (Uzun Saplı) (Mehmet SAÇAN, 2. Baskı Ocak,1999)			4 eserde “çarpma”, 2 eserde “puandorg”, 2 eserde “tril (<i>tr</i>)”, 11 eserde “uzatma bağı”, 70 eserde “legato (bağ)”, 16 eserde “hece bağı” ve 13 eserde “staccato” işareti kullanılmıştır.
Karadüzen’de Bağlama Eğitimi Metodu (temel vuruşlar, tavrılar-düzenler, süslemeli çalış teknikleri) (Ahmet SAÇAN, Ocak, 2001)	2 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.	1 eser de nüans işaretleri kullanılmıştır.	46 eserde “çarpma”, 4 eserde “puandorg”, 10 eserde “tril (<i>tr</i>)”, 2 eserde “glissando”, 49 eserde “mordan”, 45 eserde “uzatma bağı”, 143 eserde “legato (bağ)”, 62 eserde “hece bağı” ve 3 eserde “staccato” işareti kullanılmıştır.
Modern Bağlama Metodu; Ritim uygulamalı (metronom), Bağlama-Bona, Solfej Eğitimi Metodu (Hakan AKMAZ, Ocak, 2001)			1 eserde “çarpma”, 6 eserde “uzatma bağı”, 67 eserde “legato (bağ)” ve 27 eserde “hece bağı” işareti kullanılmıştır.
Pozisyonlarla Uzun Sap Bağlama Metodu-I(Yrd. Doç. Dr. Mustafa Aydın ATALAY – Yaşar Kemal ALİM, 1. Baskı Şubat, 2004)			
Bağlama Metodu-1 (İsmet DOĞAN- Abdullah SÖZEN, 1. Baskı Şubat, 2007)			

Yeni Başlayanlar için Bağlama Düzeni Metodu (Zakir Arafat, 1. Baskı Mayıs, 2008)			2 eserde "Legato (bağ)" kullanılmıştır.
Bağlama Metodu, Bağlama Düzeni Cilt-1: Alıştırma ve Repertuvar (Arif SAĞ/Erda ERZİNCAN, 1. Baskı Ekim, 2009)	138 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		3 eserde "tril (tr)", 1 eser de "puandorg", 6 eser de "glissando", 72 eser de "legato (bağ)" ve 10 eserde de "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama Metodu, Bağlama Düzeni Cilt-2: Diziler ve Pozisyonlar (Arif SAĞ/Erda ERZİNCAN, 1. Baskı Ekim, 2009)			Uygulama notalarında; 35 eser de "legato (bağ)" ve 2 eserde de "uzatma bağı" kullanılmıştır.
Bağlama Öğretiminde Yeni Bir Yöntem (Can KARAHAN, 1. Baskı Şubat, 2010)			
Bağlama Düzeni Metodu 1 (Güven AYDEMİR, 1. Baskı, Şubat 2010)	2 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		128 eserde "çarpma", 2 eserde "puandorg", 3 eserde "tril (tr)", 31 eserde "uzatma bağı", 148 eserde "legato (bağ)", 53 eserde "hece bağı" ve 11 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama (Saz) Okulu Schule Method (Erol PARLAK, 2010)	29 eserde hız (tempo) terimleri kullanılmıştır.	12 eserde nüans işaretleri kullanılmıştır.	29 eserde "çarpma", 1 eserde "puandorg", 2 eserde "glissando", 16 eserde "uzatma bağı", 11 eserde "legato (bağ)", 18 eserde "hece bağı", 9 eserde "marcato" ve 1 eserde "noktalı aksan" işareti kullanılmıştır.
Bağlamada Yöresel Tezene Tavrı (Hüseyin YÜKRÜK, 2011)	51 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		1 eserde "puandorg", 13 eserde "çarpma", 1 eserde "glissando", 1 eserde "tremolo", 7 eserde "uzatma bağı", 33 eserde "legato (bağ)", 15 eserde "hece bağı" ve 1 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlamada Düzenler ve Tezene Tavrı (Ali Kazım AKDAĞ, 1. Baskı, 2012)	154 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		55 eserde "çarpma", 7 eserde "puandorg", 2 eserde "tril (tr)", 14 eserde "glissando", 2 eserde "tremolo", 15 eserde "uzatma bağı", 8 eserde "legato (bağ)", ve 23 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama Egzersizleri (Zeki ATAGÜR, 2013)	2 eserde hız (tempo) terimleri kullanılmıştır.		12 eserde "çarpma", 5 eserde "puandorg", 2 eserde "tril (tr)", 1 eserde "glissando", 16 eserde "legato (bağ)", 3 eserde "uzatma bağı", 1 eserde "8va" ve 2 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bozuk Düzeni (UZUN KOL) METODU-1 (Zeynel SÖNMEZ, 3. Baskı Şubat, 2013)			6 eserde "puandorg", 66 eserde "uzatma bağı", 128 eserde "legato (bağ)" ve 67 eserde "hece bağı" kullanılmıştır.
Bağlama Düzeni Metodu-1 (Zeynel SÖNMEZ, 7. Baskı Mayıs, 2014)			6 eserde "puandorg", 77 eserde "uzatma bağı", 117 eserde "legato (bağ)" ve 63 eserde "hece bağı" kullanılmıştır.
Bağlama (Tambura) Albümü (Mehmet Ali ÖZDEMİR, 1. Baskı Mayıs, 2014)	39 eserde hız (tempo) işareti kullanılmış.	36 eser de nüans işaretleri kullanılmıştır.	3 eserde "çarpma", 2 eserde "puandorg", 4 eserde "tril (tr)", 4 eserde "uzatma bağı", 12 eserde "legato (bağ)", 7 eserde hece bağı, 7 eserde "marcato", 4 eserde "staccato" işareti ve 1 eserde müzikte anlatım (müzikal ifade) işareti kullanılmıştır.
Bağlama İçin Etüt, Egzersiz Ve Eserler (Atilla ÖZDEK, 1. Basım, 2014)	25 eserde hız (tempo) terimleri kullanılmış.	4 eserde nüans işaretleri kullanılmıştır.	10 eserde "legato (bağ)", 3 eserde "puandorg", 3 eserde "tril (tr)", 3 eserde "müzikal ifade terimleri", 8 eserde "staccato" ve 6 eserde "çarpma" işareti kullanılmıştır.
Temel Bağlama Öğretimi Yöntem Ve Teknikleri (Servet YAŞAR, Şubat 2015)	55 eserde hız (tempo) terimleri kullanılmıştır.		38 eserde "çarpma", 2 eserde "tril (tr)", 21 eserde "glissando", 32 eserde "uzatma bağı" ve 6 eserde "legato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama Eğitimi Yöntem ve Teknikleri (Savaş EKİCİ, 2016)		1 eserde nüans işareti kullanılmıştır.	63 eserde "çarpma", 4 eserde "puandorg", 42 eser de "legato (bağ)", 42 eserde "uzatma bağı" ve 1 eserde de "8va" işareti kullanılmıştır.
Kara Düzen Bağlama Metodu Temel Düzeyde Bağlama Eğitimi (Doğan ELMALI, Mart 2017)			14 eserde "çarpma", 1 eserde "glissando", 9 eserde "tril (tr)", 26 eser de "uzatma bağı" ve 32 eserde de "legato (bağ)" kullanılmıştır.
Bağlamada Bozuk Düzen (Kenan Mahmut DURUL, Mart 2018)	14 eserde hız (tempo) işareti kullanılmıştır.		1 eserde "çarpma", 5 eser de "tril (tr)", 3 eser de "uzatma bağı", 24 eser de "legato (bağ)", 4 eser de "hece bağı" ve 4 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama Egzersizleri (Oğuzhan AÇIKGÖZ, Aralık 2018)			15 eserde "çarpma", 5 eser de "tril (tr)", 1 eser de "uzatma bağı", 2 eser de "legato (bağ)", 1 eser de "akor bağı" ve 4 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama Esprileri (Oğuzhan AÇIKGÖZ, Aralık, 2018)			70 eserde "çarpma", 8 eserde "uzatma bağı" ve 2 eserde "staccato" işareti kullanılmıştır.
Bağlama İçin Besteler Bağlama, Bozuk, Misket ve Müstezat Düzenlerinde (Erda ERZİNCAN, 2019)	20 eserde hız (tempo) terimi kullanılmıştır.	3 eserde nüans işaretleri kullanılmıştır.	1 eserde "çarpma", 7 eserde "puandorg", 3 eserde "glissando", 20 eserde "uzatma bağı", 19 eserde "legato (bağ)" ve 9 eserde de "staccato" işareti kullanılmıştır.

Öneriler

Öncelikle müziğin her şeyiyle notaya aktarımının mümkün olamayacağını dile getirerek araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler sıralanabilir.

-Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde; mızrap vuruş yönleri, parmak numaraları, tel numaraları veya pozisyon bilgileri gibi ayrıntıların yanında, nüans işaretleri ve süsleme-artikülasyon-vurgu-kısaltma işaretleri ilgili yerlerde mutlaka doğru bir şekilde gösterilmeli, seslendirilecek eserlerin ve alıştırmaların hız-süre-tempo bilgileri verilmelidir.

-Bağlama için eğitim-öğretim materyali hazırlayan; günümüz müzik eğitimcileri ve akademisyenler, geleneksel ya da modern icrada kullanılan ancak bilinen müzik yazısında henüz karşılığı olmayan tekniklere, nüanslara ve dinamiklere yönelik yeni işaretler ve terimler üretmek bunların yaygınlaşmasını sağlamalıdır.

-Bağlama için yazılmış eğitim-öğretim materyallerinde kullanılan ve kullanılacak nüans ve dinamik işaretlerinde ortak bir standart belirlenerek bütün yayınlarda aynı amaç için aynı işaret ve terimlerin kullanılması sağlanmalıdır.

-Bağlama için yazılacak eğitim-öğretim materyallerinin niteliğini arttırmaya dönük olarak, var olan yayınları farklı açılardan analiz eden akademik çalışmalar yapılmalıdır.

Yazar Katkısı / Author Contribution

Yazarlar çalışmaya eşit katkı sunmuştur.

Finansman ve Teşekkür / Funding and Acknowledgements

Bildirilmedi.

Çıkar çatışması / Disclosure statement

Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.

Etik kurul beyanı / Ethics committee declaration

Bildirilmedi.

Yapay zeka beyanı / Artificial intelligence declaration

Üretken yapay zekâ desteği yoktur.

Veri erişilebilirliği / Availability of data

Uygulanamaz.

Orcid

İbrahim Şamil Sungur <https://orcid.org/0009-0004-7340-7976>

Attila Özdek <https://orcid.org/0000-0001-7214-5928>

Kaynakça

- Açıkgöz, O. (2018). *Bağlama egzersizleri* (3. Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- Açıkgöz, O. (2018). *Bağlama esprileri* (3. Baskı). İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- Akçalı, C. (2012). *Bağlama metotlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Akdağ, A. K. (2012). *Bağlamada düzenler ve tezene tavırları* (1. Baskı). İstanbul: Ayhan Matbaası.
- Akmaz, H. (2001). *Modern bağlama metodu*. Ankara: İnkansa Ofset.

- Aktüze, G. (2010). *Ansiklopedik müzik sözlüğü* (3. Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Altuğ, N. (1997). *Teknik bağlama eğitimi-düzenler, Dağar III* (1. Baskı). İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Altuğ, N. (1999). *Uygulamalı temel bağlama eğitimi, Dağar I, Temel müzik bilgileri* (7. Baskı). İzmir: Anadolu Matbaası.
- Altuğ, N. (1999). *Teknik bağlama eğitimi-usuller, Dağar II, Genel müzik bilgileri çokseslilik* (3. Baskı). İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Altuğ, N. (1999). *Teknik bağlama eğitimi-yöresel çalış biçimleri, Dağar IV* (1. Baskı). İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Arafat, Z. (2008). *Yeni başlayanlar için bağlama düzeni metodu*. Ankara: Berdan Matbaası.
- Asiltürk, O. (2009). *Türkiye’de bağlama başlangıç eğitimi için hazırlanmış metotların içerik açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atagür, Z. (2013). *Bağlama egzersizleri*. Ankara: Sonsöz Gazetecilik Matbaacılık.
- Atalay, M. A. ve Alim, Y. K. (2004). *Pozisyonlarla uzun sap bağlama metodu-1*. Bursa: Motif Matbaacılık.
- Aydemir, G. (2010). *Bağlama düzeni metodu 1*. İzmir: Birleşik Matbaa.
- Ayşan, K. (1999). *Türkiye’de müzik öğretmeni yetiştiren kurumlarda bağlama eğitimi ve sorunları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Baran, İ. (1988). *Temel müzik kuralları*. Ankara: Belgi Yayınları.
- Doğan, İ. ve Sözen, A. (2007). *Bağlama metodu-1*. Ankara: Aktüel Basım Yayın.
- Durul, K. M. (2018). *Bağlamada bozuk düzen*. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Yayınları: 13 (Birinci Baskı). İstanbul: Cenker Matbaacılık.
- Ekici, S. (2006). *Bağlama eğitimi yöntem ve teknikleri*. Ankara: Denizyıldızı Matbaacılık.
- Ekici, S. (2016). *Bağlama eğitimi yöntem ve teknikleri*. Ankara: Öztepe Matbaası.
- Elhankızı, A. (2008). *Müziğin temel kuramları*. Ankara: Pozitif Matbaa.
- Elmalı, D. (2017). *Kara düzen bağlama metodu temel düzeyde bağlama eğitimi*. Ankara: Sözkesen Matbaacılık.
- Erzincan, E. (2019). *Bağlama için besteler bağlama, bozuk, misket ve müstezat düzenlerinde* (Birinci Baskı). İstanbul: Ayhan Matbaası.
- Feridunoğlu, L. (2014). *Müziğe giden yol*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Güngör, K. (2012). *Uluslararası müzik yazısının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Hacıev, P. (2012). *Temel müzik teorisi* (Çev. A. Dönmez). İstanbul: Pan Yayıncılık.
- İşıldar, Z. (2004). *Bağlama metotlarının çalgı eğitimi bakımından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Karahan, C. (2010). *Bağlama öğretiminde yeni bir yöntem*. Ankara: Sözkesen Matbaacılık.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi* (On Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Özbek, M. A. (2000). *Türkiye’de çalgı eğitiminde metot ihtiyacı ve bağlama metodu* (Ed. S. Turhan). “Türk halk müziğinde çeşitli görüşler” içinde (s. 459). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özçelik, S. (2002). Batı müziği yazısında süslemeler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 77-91.
- Özdek, A. (2005). *Bağlama’nın ilköğretim II. kademe sınıflarındaki müzik eğitiminde kullanımına yönelik bir çalışma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özdek, A. (2014). *TRT Türk halk müziği notaları ve bağlama eğitimi*. Uluslararası Müzik ve Sahne Sanatları Sempozyumu Bildirileri Kitabı. Ankara: Buluş Tasarım ve Matbaacılık Hizmetleri.

- Özdek, A. (2014). *Bağlama için etüt, egzersiz ve eserler* (1. Baskı). Ankara: Plaka Matbaacılık.
- Özdemir, M. A. (2014). *Bağlama (Tambura) albümü* (1. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi.
- Parlak, E. (2010). *Bağlama (saz) okulu schule method*. Germany Wilhelmshaven: Acoustic Music Books.
- Saçan, M. (1999). *Bağlama öğrenim ve eğitim metodu (uzun saplı)* (2. Baskı). İzmir: Ofis-Ser Matbaacılık.
- Saçan, A. (2001). *Kara düzende bağlama eğitimi metodu-temel vuruşlar, tavrılar/düzenler, süslemeli çalış teknikleri*. İzmir: Can Ofset.
- Sağ, A. ve Erzincan, E. (2009). *Bağlama metodu, bağlama düzeni, Cilt-1. Alıştırmalar ve repertuvar*. İstanbul: Ayhan Matbaası.
- Sağ, A. ve Erzincan, E. (2009). *Bağlama metodu, bağlama düzeni Cilt-2. Diziler ve pozisyonlar*. İstanbul: Ayhan Matbaası.
- Say, A. (2001). *Müziğin kitabı*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Sönmez, Z. (2013). *Bozuk düzeni (uzun kol) metodu-1* (3. Baskı). Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Sönmez, Z. (2014). *Bağlama düzeni metodu-1* (7. Baskı). Ankara: Dumat Ofset.
- Yaşar, S. (2015). *Temel bağlama öğretimi yöntem ve teknikleri*. Afyonkarahisar: Hazer Ofset.
- Yener, S. (1991). *Bağlama öğretim metodu-III*. Trabzon: Karadeniz Gazetecilik ve Matbaa Sanayi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yükrük, H. (2011). *Bağlamada yöresel tezene tavrıları*. Ankara: Sarıyıldız Ofset.